

Handelen naar je geloof

Lezingen: Jozua 2:1-24 / Jozua 6:20-25
Morgenster Papendrecht, 28 juli 2024

Ik wil u en jullie het verhaal vertellen van Rachab.

Maar eerst moeten we ingaan op twee ongemakkelijkheden.

De eerste ongemakkelijkheid is 'de scherpte des zwaards' waarmee alles wat leefde in Jericho werd omgebracht. Hoe expliciet wordt het niet verteld: zowel mannen als vrouwen, zowel kinderen als bejaarden, zowel runderen, schapen als ezels (Joz 6:21). Waarna later ook nog even wordt vermeld dat de gehele stad wordt platgebrand (Joz 6:24) en er een vloek over deze plaats wordt uitgesproken (Joz 6:26).

Vanuit een hedendaags, vrij normaal moreel besef klinkt dat nogal problematisch. Een heilige banvloek over alles wat leeft, een uitroeping tot aan de grond. Mooi kinderbijbelverhaal, dat Jericho, in alle kinderbijbels komt het voor: Jericho, Jericho, je muren storten ineen, je bastion wordt geslecht. Er zijn liederen en gospels over gemaakt. Maar dan volgt een minigenocide. Het is: zij of wij. Een middenweg lijkt er niet te zijn. Er ligt van twee kanten een claim op dit land. Er wonen mensen, en die zijn niet van plan ruimte te maken. En waarom zouden ze? En er staat een horde nieuwkomers aan de poort. Willen ze er bij, of willen ze het hier overnemen?

Het zijn processen die we maar al te goed kennen. Denk aan de kolonisering van de Amerika's en Australië. Ja het land was nog van niemand en het was leeg, of werd gewoon zogenaamd eerlijk gekocht voor een paar grijpstuivers, hoor je dan, maar dat zijn wel concepten van de binnenkomers en niet van de oorspronkelijke bewoners. En zo lang je elkaar niet in de weg zit, lijkt het goed te gaan, maar niet wanneer belangen en leefstijlen gaan botsen. Tenminste: hoe organiseer je dan vreedzame coëxistentie, vreedzaam samen leven. Het lijkt op: zij er uit of wij er niet in, hier met die Kanaänieten en

Israëlieten. En hoe los je dat dan op: met verdrijven, moorden en platbranden? De verhalen staan in de bijbel, maar dat betekent nog niet dat we onze morele intuïtie, dat hier iets ongemakkelijks wordt verteld zomaar los moeten laten.

Het is nog extra ongemakkelijk voor gelovigen, doordat God in het spel is. Jazeker, je hoort in het verhaal op een zeker moment vertellen (hetgeen overigens zonet niet is voor gelezen), dat Jozua bij Jericho een speciale ontmoeting had met een onbekende vreemdeling. Die met een groot steekwapen opeens voor hem stond. Jozua is niet bang uitgevallen, rent niet weg, maar doet een stap naar voren, hij gaat er op af. Hoor jij bij ons of bij de vijand, bij onze vijand, vraagt hij. Bij geen van beide, zegt die man dan, maar ik ben de bevelhebber van het leger van de HEER, trek je schoenen uit, want je staat nu op heilige grond (Joz 5:13-15).

Dus je kunt zeggen: God kiest geen partij, maar voert zijn eigen plan uit, zo wil het verhaal ons vertellen. Ga niet zelf kwaad met kwaad vergelden, schrijft de heilige apostel Paulus aan de christenen in Rome, maar laat de wraak aan God over. Maar lost dit veel op? Of maakt dit het erger? Het zijn niet de Israëlieten die Jericho bestrijden en uitroeien, maar het is God zelf. Ondertussen moet je dan wel iets in je beeldvorming invoeren van goed en kwaad, van *good guys* en *bad guys*, of van een zekere symbolisering van wat hier gebeurt. Jericho is dan niet zomaar neutraal een stad die in de weg ligt, met mannen, vrouwen, kinderen, bejaarden, koeien, schapen en ezels, maar staat voor het onderdrukkende kwaad, dat zal moeten wijken als God zijn koningschap op aarde realiseert.

Wie zijn er dan de daders en wie de slachtoffers in het onrecht dat er gaande is? Vaak ook een strijd in de beeldvorming. Hoor jij bij ons, of hoor je bij onze benauwers, zo vind je het preciezer geformuleerd, de vraag van Jozua. Hoor jij bij de macht die ons het licht in de ogen niet gunt, bij de macht die ons een plaats onzegt in het beloofde land, in de wereld waar

geleefd kan worden omdat er voldoende is voor iedereen? Hoor jij bij de macht die ons veroordeelt tot een eindeloze uitzichtsloosheid van de woestijn, totdat wij het loodje gelegd zullen hebben? Welnu, dan staat Jericho haaks op de verdelende sociale gerechtigheid van Gods Koninkrijk. Dan staat Jericho voor fort Kanaän, voor de slagboom die het land van melk en honing afsluit: jullie komen er niet in, jullie horen er niet bij, wij houden dit voor onszelf. Zoek het maar uit, jullie daar in de *Global South*, met jullie armoede en met jullie overlevingsproblemen, wij hebben het hier in het welvarende deel van de wereld redelijk op orde – voor onze mensen – , en willen dat graag zo houden. Jullie komen er niet in. Jullie horen er niet bij. En wij hebben geen zin om iets met jullie te delen. Dus ook ontwikkelingssamenwerk kan wel teruggeschroefd.

En ja, de bijbel is beslist niet pacifistisch in de absolute zin van het woord, waarbij zou gelden: onder geen beding inzet van wapens of geweld. Wij zongen uit Psalm 54. Dat is een smeekbede vanuit het perspectief van een bedreigd slachtoffer: keer het kwaad tegen mijn kwellers, o God; in uw trouw aan mij, mijn Helper, doe hen teniet; verdelg hen, die mij benauwen, verdelg hen; leg hen het zwijgen op. In mei 1945, na de bevrijding, preekte ds. Miskotte in Amsterdam over al Gods vijanden die zijn vergaan. En ja, Miskotte was de man van de betere weerstand. Je verslaat nazi's uiteindelijk niet met grotere gealliëerde kanonnen en bommen, maar met een geestelijke weerbaarheid die ook nog wat betekent als zij eenmaal weg zijn, die nazi's, of die ook iets betekent tegen de nazi in ons zelf.

Maar wel degelijk ook met geweldsmiddelen als dat onontkoombaar is. Daar doet het woord van de Heer over vreedstichten en de linkerwang niets aan af. Natuurlijk dient alles gericht te zijn op mogelijke vreedzame coëxistentie, vreedzaam samen leven en de-escalatie. Maar het gaat altijd om vrede door recht en vrede in wederkerigheid, en niet om een zogenaamde vrede door onderwerping. In Psalm 72 wordt

de messiaanse koning niet alleen opgeroepen om de armen te beschermen, maar ook om de geweldenaars te weerstaan (Psalm 72). Dus: wie zijn hier nu de geweldenaars: is dat bastion Jericho en waar dat voor staat? Of die troep zwervers die aan de oevers van de Jordaan staan, en graag binnen willen in het beloofde land? Neemt niet weg, dat het ongemakkelijk blijft. Want wij kennen dan ook nog zoiets als proportionaliteit en het er buiten laten van non-combattanten, dus hoe zo ook vrouwen, kinderen, bejaarden en dieren?

De tweede ongemakkelijkheid in het verhaal van Rachab is dat zij op de vier plaatsen dat zij in de bijbel voorkomt, drie keer expliciet 'hoer' wordt genoemd. Naast het verhaal uit het bijbelboek Jozua, staat zij drie keer in het Nieuwe Testament. Namelijk: in het geslachtsregister van Jezus bij Matteüs. Vervolgens in Hebrëen 11, in de rij geloofsgetuigen: door het geloof heeft Rachab... enzovoort (Heb 11:31). En tenslotte in Jakobus 2, als voorbeeld - naast voorvader Abraham - , dat zij haar geloof in God omzette in daden. Geloof dat met werken gepaard gaat dus, thema van de Jakobusbrief. Abraham deed dat door zijn zoon Izaäk te willen opofferen, en Rachab deed dat door verspieders te laten ontsnappen (Jak 2:25).

Maar beide keren wordt ze dus, ook in Hebrëen 11 en Jakobus 2, Rachab de hoer, genoemd. Dat zal dan natuurlijk - denken wij - inmiddels wel ex-hoer moeten zijn, maar toch die nadruk er op, is voor veel vrome bijbeluitleggers best ongemakkelijk. Hoe komen die twee gelovige jongens uit het kamp van de Israëlieten in Jericho nou zo snel in een soort bordeel terecht? Je kiest voor zo'n missie toch het liefst een paar standvastige kerels zou je denken. Hoe vertel je dit aspect van het verhaal eigenlijk in een kinderbijbel? We hebben er heel wat thuis staan. Nou, niet dus.

Maar het zegt iets over de vrouw die Rachab was, deze aanduiding. Het moge duidelijk zijn, het bijbels onderricht - van voor tot achter - is beslist niet positief over irreguliere seks,

overspel, of over enkel lustgedreven grenzeloosheid etcetera. En Jezus heeft met zijn onsterfelijke uitspraak: wie zonder zonde is gooi de eerste steen, alle vormen van met name vrome of mannelijke hypocrisie en dubbele moralen op dat terrein onmogelijk gemaakt (vgl Joh 8:1-11).

Maar bij Rachab speelt dat even allemaal geen rol. Bij Rachab betekent 'de hoer' dat zij een ondernemster was. Oude vertalingen gebruiken soms het woord 'herbergierster'. Als je daarmee het twijfelachtige allooï van haar bedoening wil verdoezelen, is dat niet okay, maar ondertussen treft het toch wel doel. Wij moeten bij Rachab niet denken aan een geroofd meisje uit een ver land, dat hier door een paar pooiers achter de ramen is gezet, en gered moet worden uit hun klauwen, maar aan een madam, die inderdaad de stadsherberg bij de poort runt. Elke stad heeft zo'n plek aan de randen van de stad, of bij de haven, waar je als offshore gast, handelsreiziger, zeeman, vrachtwagenchauffeur, beveiliging van een diplomatenmissie, of wat dan ook, goedkoop kunt slapen, eten, vooral ook kunt drinken, en ja waar ook wel wat kamertjes over zijn voor een massage-plus.

Rachab is een vrouw die getekend wordt als ondernemend, een bekende in Jericho, met gewoon connecties, haar familie woont er, de soldaten hebben respect voor haar, laten zich ook door haar met een kluitje in het riet sturen, overrulen haar niet. Zij geeft aanwijzingen, onderhandelt, heeft haar eigen informatiepositie op orde over wat er in de wereld om haar heen gaande is, is bij de tijd, trekt haar eigen conclusies, handelt er naar en gaat zo haar eigen weg. Ook tegen de stroom in, als dat nodig is, net als inderdaad bijbelse figuren zoals Noach en Abraham.

Zij is niet een ontspoorde of onderdukte vrijvrouw in dit verhaal, maar een sterke, vrije vrouw, die – zonder man in het spel – haar eigen weg gaat, haar eigen onderneming drijft en weet wat ze wil. Ondertussen is het natuurlijk wel een

onderneming in de marge van haar stad. Ze zit niet in het centrum van de macht, integendeel. Ze verkeert op de rand. Op de stadsmuur. En ze hoort de verhalen aan van alle lui die uit de woestijn naar het welvarende cultuurland kwamen. Ook de verhalen over de Israëlieten en hun God, over hun wonderlijke uittocht uit het machtige Egypte en over hun bijzondere uithoudingsvermogen in de woestijn. Als die hier voor de poort komen te staan, wordt het nog geen makkie. En dat is toch wel in de hele stad het gevoel. We zijn inmiddels – dat begrijp je wel – beland in het verhaal van Rachab.

Jozua stuurt twee verspieders? Waarom? Zelf hoorde hij bij de twee van de twaalf - in een eerdere verkenningsversie - die er in bleven geloven. Die andere tien zagen het niet zitten: die lui gaan ons nooit accpeteren. Maar hij en Kaleb hadden gezegd: met Gods hulp moeten we daar een plekje onder de zon kunnen veroveren. Nu stuurt hij er twee: dat moet genoeg zijn.

Waren zij nu de boodschappers, die Rachab tot het geloof brachten, dat ze beter bij de God van Israël kon schuilen, dan te blijven vertrouwen op de militaire macht van haar eigen stad en staat? Nee, het is eerder omgekeerd. Rachab had haar conclusies getrokken. Dat hadden ze in de stad ook. Er heerste angst. De stad trok de conclusie: dan moeten we ons des te steviger ingraven en verdedigen. Maar Rachab daarentegen durfde haar eigen weg te gaan, tegen de goegemeente in: *if you cannot beat them, join them*. Was dat nu puur opportunisme: zo van op tijd in het goede wiel zien terecht te komen om de eindstreep te kunnen halen, of was het een echte overtuiging? Het bijbels getuigenis is vanaf het begin duidelijk pleitend voor het laatste, dat moge duidelijk zijn, juist ook in de vroege kerk: Hebrëen 11 zegt letterlijk: zij ontving de vertegenwoordigers van het Godsvolk in vrede. Zij wel, terwijl haar ongehoorzame stadsgenoten dat niet deden. Iemand met vrede begroeten is iets anders dan je tanden laten zien. En 'ongehoorzaam', dat wil zeggen: zo ging de stad tegen Gods bedoeling in.

En dan de uitspraak in Jozua 2: ik weet dat jullie God machtig is. Dat wil niet zeggen: ik capituleer voor de sterkste, maar het is een belijdenis: ik weet nu, dat jùllie God, machtig is, en het pleit zal beslechten, en niet onze nationalistische goden van hier, die alleen maar worden vereerd om de gevestigde orde in stand te houden. Nee, die God die zich verbonden heeft aan een troepje arme rondzwervende landlozen en die laat zien dat het daarom gaat, dat wij allemaal een plek onder de zon ontvangen, die God overtuigt. Bij zijn beweging sluit ik mij aan.

Maar is dat nu geen verraad ten aanzien van haar eigen vaderstad, wat Rachab daar allemaal zegt en doet? Tja, elke beslissing om een nieuwe weg in te slaan, betekent ook dat je dingen achter je moet laten, los moet laten. Ik kan mij de gesprekken herinneren met een jonge moeder uit een volstrekt onkerkelijke, ongelovige familie, die via haar huwelijk betrokken was geraakt bij het geloof, en eigenlijk wel gedoopt wilde worden, maar is dat niet een veroordeling van mijn familie dan? Het voelt als een soort verraad aan mijn ouders. Of omgekeerd hè, het besluit om juist kerk en geloof achter je te laten.

Welnu, het gaat er om, dat jij – uit wat je meekrijgt in en door het leven, maar ook over het geloof – je eigen conclusies durft te trekken, en – ook als het tegen de stroom in moet zijn, tegen je land in, tegen de regering in, tegen je familie in – durft te handelen in overeenstemming met je geloof, je geweten, je overtuiging.

Rachab bepleit redding bij het naderend onheil. Ik red jullie nu van een gewisse dood. Dus jullie gaan mij redden en mijn familie. Maar dan moet die familie het ook wel geloven, en niet naar hun voorhoofd wijzen, als Rachab hen dit verhaal vertelt. Dat ze moeten samen komen in haar 'huis', als de poorten worden gesloten en de Israëlieten verschijnen voor hun dagelijkse geheimzinnige marsen om de stad. Dan moeten ze wel bij elkaar blijven en samen schuilen achter het rode touw,

het scharlaken koord, dat uit haar raam hangt aan de buitenzijde van de muur.

Dierbare preken en meditaties zijn er gehouden, schilderijen en afbeeldingen zijn er gemaakt over dat plaatje. Het rode koord als voorteken van Christus' bloed, Christis als het Paaslam, waarvan het rode bloed aan de deurposten werd gesmeerd, om ondergang te voorkomen. Je moet diep in de bijbelse verhalen thuis zijn om dit soort associaties goed te kunnen vatten.

Hoe dan ook: het was eerder Rachab die de verspieters inspireerde dan andersom, want toen zij bij Jozua verslag kwamen doen, brachten ze feitelijk de woorden van Rachab over. Haar naam verzinnebeeldt haar boodschap: want die naam betekent: ruimte, breedte. Er is ook ruimte voor jullie, waren mijn stadgenoten nu maar zo verstandig geweest om de poorten te openen en jullie in vrede te verwelkomen, als medemensen in het beloofde land. Had het dan niet anders kunnen en moeten aflopen? En ja: laten we nooit weer onze egoïstische Jericho's herbouwen. Maar moet je eens kijken wat daar van terecht is gekomen, ook in culturen die zich zogenaamd willen beroepen op haar joods-christelijke wortels. Zelfs de staat Israël is in een soort Jericho veranderd. Misschien wel begrijpelijk na de ellenlange geschiedenis van vervolging en vernedering, en na de aanslag op 7 oktober vorig jaar, maar daarmee is het nog niet goed. Maar laten we ons niks wijsmaken. Hoe is het met ons fort Europa gesteld? Met het in vrede ontvangen van hen die aan de poort staan. Of met het meest restrictieve beleid ooit tegen al wat wij – wie zijn die 'wij' eigenlijk – zogenaamd vreemd, niet eigen, vinden.

Rachab en haar familie werden opgenomen in het volk van God, sterker, zij kwam terecht in de familielijn van het Davidisch koningshuis, als de moeder van Boaz, die trouwde met Ruth, en die de overgrootvader werd van David, de messiaanse koning (Matt 1:5-6). Welnu, als iets de inclusieve bedoeling van God aanduidt die zijn zegen mag hebben voor de wereld, dan is het

wel dat ook deze Rachab, die een bordeel runde op de muren van Jericho, deze Kanaänitische vrouw, eigenwijs, opportunistisch, maar ook gelovig en dapper, dat deze Rachab een voormoeder werd van Jezus, de messiaanse koning, zoon van David, door wie de redding en de vrede tot ons is gekomen. Het maakt dus niet uit wat je achtergrond is: ook voor jou is er de ruimte, de breedte van Gods genade en barmhartigheid.

In de naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest.

Amen

Zingen: Gezang 835 ('Jezus, ga ons voor')